

A szellemi szabadság tisztelete a kulturpolitikában.

Tavaszy Sándor.

Valamely társadalmi közösség kulturpolitikájának a fokmérője az, hogy a *szellemi szabadság* iránti tisztelet milyen fokán áll. Ennek a szellemi szabadságnak pedig csak egyetlen korlátja lehet, amely abból az állampolitikai bölcseségből származik, amely véd valamely társadalmi közösséget úgy a felülről, mint az alulról támadt *terrortól*. Ahol a szellemi szabadság *terrorrá* fajult, ott a kulturpolitikai szempontoknak vége, ott csak állampolitikai szempontoknak van helye.

Az erdélyi magyar szellemiség története arról beszél, hogy egész fejlődésében a szellemi szabadság ellenkezőjét, negációját: a terrort sohasem ismerte, sohasem alkalmazta, de az alkotó szellemi szabadság előtt mindenha hódoló tisztelettel állott meg. Ez a kultúrhistoriai múlt nemcsak *kötelezettség* a magyarságra nézve, de egyszersmind *garancia* is számára, hogy a szellemi szabadság igazi jelentése nemcsak tisztán áll előtte, de lelkületének eleven sajátja. *Az erdélyi magyarság tehát múltjánál és sajátos szellemiségénél fogva a legteltesebb igénnyel léphet fel, hogy az új államkeretben, az állampolitikai szempontokon túl, szellemi szabadsága, minden kulturpolitikai vonatkozásban, a legteltesebb mértékben tiszteltessék.*

És mit tapasztal a magyarság már csaknem négy év óta, vagyis új elhelyezkedésétől kezdődőleg? – Azt, hogy a román kormányzati politika képviselői gondoskodnak arról, hogy időről-időre izgassák, zavarják és bénítsák a magyarság kulturális fejlődését, bénítsák különösen a magyar kulturális élet és nevelés intézményes módjait és eszközeit: *az iskolákat*. Ma iskolákat zárnak be, holnap tanítókat függesztenek fel, itt államosítással fenyegetnek meg, ott államsegélyeket tagadnak meg. Aztán a sok felelős és felelőtlen nyilatkozat, a sok, különösen vidéki kis hatalom szekaturája, heccelődése, mind alkalmas arra, hogy a magyar kulturális élet fejlődését *belső békességétől* megfossza és sorvassza. Alig hogy elül egyik izgalma a magyar léleknek, már újabb lökés zavarja meg lelke alig-alig kisimult tükrét. Ime, most arról olvassunk, hogy a magyar keresztyén felekezetek ama egymást támogató munkáját, hogy egymás iskolája által segítik egymást, most készül a kormány rendeletileg megakadályozni azáltal, hogy megtiltja, hogy valamely keresztyén felekezethez tartozó tanuló *más* keresztyén felekezet iskolájába járhasson.

Mi ennek a politikai magatartásnak a magyarázata? Ennek

egyik magyarázata lehet a „cuius regio eius natio” imperiálisztikus jelszava. Nézzük meg ennek az álláspontnak jogosultságát!

Napjaink világpolitikája a szellemi fejlődés erkölcsi kényszere alatt megalkotta „a faji, nyelvi és vallási kisebbségek” fogalmát. A különböző békeszerződésekben gondoskodott ezeknek a kisebbségeknek a *minimális* védelméről, érezvén azt, hogy a XX. század embere és minden társadalmi közössége nagyobb szabadságjogra tarthat igényt, mint a XIX. századéi, tehát *erkölcsi*, emberi mivoltánál fogva nem szolgáltatható ki egyetlen közösség sem, semmiféle pártpolitikai alapon nyugvó kormányzatnak. Tehát ebből az következik, hogy *a világbékét csináló „szövetséges és társult hatalmak” a haladó kor erkölcsi befolyása alatt lelkiismeretük mélyén egy nagyobb és mélyebb kötelezettséget éreztek a kisebbségekkel szemben, mint amilyenek a békeszerződésekben kifejezést adtak.* Tehát az erdélyi magyarság a román államhatalommal szemben lehető szerény és korlátozott igényü, amikor a világ lelkiismereti kötelezettségének a békeszerződésekben lefektetett minimumát kéri. Ez a minimum pedig mindenekelőtt a szellemi szabadság tiszteletét követeli a magyarsággal szemben, a kulturális élet minden vonatkozásában. *A szellemi szabadság kötelező tiszteleténél fogva jogosított úgy az egyén, mint a nemzeti kisebbség, hogy az állampolgári kötelezettségek tekintetbe vételével, a saját etnikai felfogása, sajátos világnézete, vallásossága szerint a saját nyelvén, a saját intézményes eszközei (iskolái) által nevelje és alakítsa a saját nemzedékei lelkét.*

Az iskoláról lehet sokféle felfogást alkotni, de ha elvileg végig gondoljuk a dolgot, mégis csak arra az álláspontra kell jutnunk, hogy *az iskola a legközvetlenebb erkölcsi közösségnek: a családnak és a nemzetnek a szolgálatában áll.* Tehát az iskola nem autonóm intézmény, az iskola nem állampolgári nevelő intézet; nem autonóm, mert ha annak nyilvánítjuk, akkor öncéllá lesz, már pedig öncélú intézmény nincs, *contradictio in adjecto*; nem is állampolgári nevelő intézet, mert az állampolgársági ideál, nem nevelői ideál, rendkívül csekély foglalóju arra, hogy az erkölcsi lelkülettel megáldott „ember” – erkölcsi és általában szellemi gazdagságát fel tudja ölelni. Az iskolának tehát a nemzet szolgálatában kell állania és pedig minden iskolának annak a nemzetnek a szolgálatában, amelyhez *erkölcsi gyökérszálaímnál fogva tartozom.* A „nemzet” fogalmát pedig semmiképpen sem lehet politikailag felfogni. A „nemzet” erkölcsi fogalom, a „nemzet” valamely vérségi és sajátos természeti meghatározottságon nyugvó „nép” kötelező közösségi ideálja. A „nemzet” valamely „népre” nézve a legmagasabb és egészen sajátos erkölcsi ideál. *Az iskola célja tehát az, hogy valamely népközösséghez tartozó nemzedék beleiktattassék a maga legsajátosabb és legmagasabb erkölcsi ideáljába: a nemzetbe és mint ennek tagja vegyen részt az emberiség egyetemes céljai munkálásában, tehát az iskolának sajátos világnézetre, sajátos erkölcsiségre kell nevelni, tehát olyanra, amely az illető közösségi ideálnak: a nemzetinek megfelel.*

A modern korszellem, a békét alkotó hatalmak lelkiismerete és a kérdések alapos és logikus végiggondolása minden modern államot arra kötelez, hogy minden nemzeti kisebbséggel szemben a *szellemi szabadság* elvét kötelezőleg tiszteletben tartsa, tehát a nemzetnek a politikai hatalomra fektetett fogalmával szemben a nemzet *erkölcsi* fogalmát kell elsősorban és mindenekelőtt tekintetbe vennie. A cuius regio eius natio, vagy generatio elve nemcsak jogosulatlan, de elavult és barbár elv.

A román kormányzati politika magatartása a magyar keresztyén felekezetek iskoláival szemben magyarázható továbbá abból az *úgynevezett modern elvből*, hogy az iskolázás *állami feladat*. Indokolják ezt azzal, hogy az iskolázásról azért kell az államnak gondoskodni, hogy a tanítás, a kutatás és általában a szellemi szabadságot érvényesítse, illetőleg minden konfessionalizmussal szemben megvédje. Lássuk most ennek a jogosultságát!

Az „iskolázás állami feladat” elve a minden vonalon lehasznált, mindent általánosító liberális utolsó emléke. Hogy él még és hogy még érv, ezt egyenesen napjaink radikális áramlatainak köszönhetni, amelyek a keresztyén világnézet elleni harcban mint egyik legsikeresebb fegyverüket használták. Aztán jött az állami iskolázás a liberális szellemének megfelelően s a szellemi szabadság jelszava alatt s leszakította a nevelendő nemzedéket (az iskolázás minden fokán) a sajátos nemzeti és keresztyén vallásos kulturakincsek talajáról s adott egész nemzedékeknek egy *általános és vérszegény emberi* ideált, amelynek se Istene, se hazája, semmi pozitívuma nincsen. Így támadt egy nemzedék, amelynek kezében a szellemi szabadság terrorrá lett!

De másfelől a dolog úgy áll, hogy ma minden modern állam reprezentánsai, minden modern világnézet zászlóvivői mind dogmatikusabbak és elfogultabbak, mint a legpápásabb katolicizmus, vagy a legkonzervatívabb protestáns egyházak. A vallásos kérdésekben való kulturálatlanság ma olyan nagy, hogy a nem-theologusok között nagyon kevesen látják és tudják azt, hogy a modern keresztyén kegyesség minden formájára nézve az egyházi tan = a dogma inkább csak karakter-bélyeg és történeti jegy, mint kötelező erejű szabály. A keresztyén kegyesség nem kívülről, de belülről kötelez s a legfelségesebb *szabadságra* segít. Ime ennyi az értéke és ekkora a jogosultsága a magyar keresztyén felekezetek iskolakérdésével szemben elfoglalt álláspont e második argumentumának.

A közös történeti fejlődésben szolidaritásra jutott erdélyi magyar keresztyén felekezetek harca és vívódása iskoláikért minden argumentummal, támadással szemben igazolt és jogosult. Ebben a harcban támogat minket a korszellem, a világ legjobbjainak a lelkiismerete s bizzunk mi csak ezekben s őrizkedjünk minden erkölcsi devalvációtól. Ha siberré és kijáróvá fajul is körülöttünk az egész világ, nekünk a komoly keresztyén nemzeti szellemet és becsületet megtagadnunk soh'sem szabad, de egész magatartásunkban arról kell bizonyosságot tennünk s csak múltunknak megfelelő utakon szabad boldogulásunkat keresnünk.